

רבינו הוה ענותן סגי והוה
 אמר כל מה דיאמר לי בר נש אנא עבד חוץ ממה שעשו
 בני בתירא לזקני שירדו מגדלתן והעלו אותו ואן סלק רב
 הונא ריש גלותא להכא אנא קאם לי מן קודמוהי למה
 דהוא מן יהודה ואנא מן בנימינ וזוהא מן דכרייא דיהודה
 ואנא מן נקבתא אמר לה ר' חייא רבה והרי הוא עומד
 בחוץ נתפרקמו פניו של רבי וכיון שראה שנתפרקמו פניו
 אמר לה ארונו הוא אמר לה פוק חזי מאן בעי לך לברא
 נפק ולא אשפח בר נש. וידע דהוא נזוף ואין נזיפה
 פחותה משלשים יום אמר ר' יוסי ב"ר אבין כל אותן
 שלשים יום שהיה רבי חייא רבה נזוף מרבינו אלף לרב
 בר אחתה כל כללי דאורייתא ואלין אגון כלליא דאורייתא
 הלכתא דבבלאי לסוף תלתין יומין אתא אליהו זכור לטוב
 בדמותה דר' חייא רבה אצל רבינו ויהב ידה על שגה

ואתסי פיון דאתא רבי חייא רבה לגבי רבינו אמר לה מה
 עבדת בשניף אמר לה מן עונתא דיהבת ידך עלוהי
 אחנשמית אמר לה לית אנא הוה ידע מה הוא פיון דשמע
 פן שרי נהג בה יקרא וקרב תלמידים ומעיל לה מלגאו
 אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי ולפנים ממני אמר לה חכ
 ושלום לא יעשה כן בישראל

ונסתלקו כאבי שינו של רבי על ידי מעשה שהיה: רבינו, הוה ענותן סגי, והוה אמר: —
 רבינו היה עניו גדול, והיה אומר: "כל מה דיאמר לי בר-נש — אנא עביד — כל מה שיאמר
 לי בן-אדם לעשות לכבודו — מוכן אני לעשות. חוץ ממה שעשו בני-בתירה — משפחת חכמים
 בארץ-ישראל, שמהם היה מתמנה המיד הנשיא לסנהדרין — לזקני — הלל, שירדו — מעצמן
 — מגדולתן, וייתרו על הנשיאות כרוב ענותנותם, והעלו אותו — לנשיאות, כשראו שהוא גדול
 מהם בחכמה, כמסופר בבבלי (פסחים טו.). וזו מעלה גדולה בעונה לוותר על כבוד משפחתם שהיו
 מעולם ממנה גדולי החכמים בארץ ובעלי יחוס, ולהעביר את כל הכבוד לאיש אחר ולזרעו אחריו מפני
 שהוא עצמו בזמנו גדול מהם בחכמה, ואין סליק רב הונא ריש-גלותא להכא — אנא קאם
 לי מן קודמוהי — אבל אם יעלה רב הונא ראש-הגולה של בבל לכאן — אני אקום לי מלפניו,
 ואני אושיב אותו למעלה ממני (ירוש' כלאים ט, ג) — בנשיאות, למה? דהוא מן יהודה ואנא מן
 בנימין, והוא מן דכרייא דיהודה ואנא מן נוקבתא — שהוא מיוחס משבט יהודה ואני משבט
 בנימין, והוא מתיחס מצד אבותיו מן הזכרים של יהודה, ראשי גליות שבבבל שישבו איש על כסא
 אבותיו מימי יכניה מלך יהודה שהגלוהו ונכודנצרו מלך בבל מירושלים, ואויל מרווך מלך בבל הושיבו
 כעבור שלשים ושבע שנות גלותו וישיבתו בבית הכלא, על כסא הנשיאות לגולת יהודה בבבל (מ"ב כה,
 כז. וירמיה נב, לא. ועיי' סנהדרין ה.), ואני שזכיתי לשבת על כסא הנשיאות בארץ-ישראל מימי הלל זקני
 איני אלא מן הנקבות של בית-דוד ושבט יהודה (עיי' כתובות סב: ובגה"ש שם, ולהלן צח, ח ובמסורת שם),
 והוא גדול ממני ביחוס, על כן אעביר לו את נשיאותי, א"ל רבי חייא רבה (— הגדול) תלמידו:
 "והרי הוא עומד בחוץ", נתכרכמו פניו של רבי — בגוון הכרכם (=צמח כושם) הצהוב-ירוק,
 מפני הצער והבושה, שהוא הבין מדברי רבי חייא שרב הונא אמנם הגיע לכאן חי, ובאמת לא כן היה
 ולא לזה התכוון ר' חייא, וכיון שראה — רבי חייא — שנתכרכמו פניו — של רבי, א"ל: לא
 אמרתי שהוא בא חי, אלא — "ארונו הוא" — שבא לכאן, להקבר, ואמרתי זאת כששמעתי הזכרת
 שמו (עיי' ירוש' כלאים שם, שהדבר היה בפעם אחרת), ולא דייקתי לומר בכירור שלא בא לכאן מחיים (ועיי'
 הערות), א"ל — רבי לר' חייא תלמידו: "פוק חזי מאן בעי לך לברא" — צא ראה מי רוצה
 אותך בחוץ, נפק ולא אשכח בר-נש, וידע דהוא נזוף — יצא רבי חייא ולא מצא בחוץ שום
 בן-אדם שקורא לו, וידע מכך שהוא נזוף מפני רבו על שפגע בכבודו ולא נהר בדבריו להטעותו
 ולצערו, אלא שלא גירשו רבי בלשון מפורשה של ביוז, אלא בלשון נקיה ומליצית, ואין "נזיפה"
 — שהיא — פחותה משלושים יום — שיהא התלמיד הנזוף מרוחק מראות פני רבו הנזוף
 שלשים יום מעת שנוף בו (מו"ק טו. ועיי' בסוגיא), וכן עשה רבי חייא שלא נכנס לבית המדרש לפני
 רבו שלשים יום (ירושלמי כלאים שם), אמר רבי יוסי ב"ר אבין: כל אותן שלשים יום שהיה
 רבי חייא רבה נזוף מרבינו — אליף לרב בר אחתיה כל כללי דאורייתא, ואלין אינון
 כלליא דאורייתא הלכתא דבבלאי — לימד רבי חייא לרב — ראש אמוראי בבל, שהיה בשעתו
 תלמיד ישיבת רבינו הק' בארץ ישראל (סנהדרין ה.), והיה בן אחותו של רבי חייא (וגם בן אחיו, פסחים
 ג, ועיי' הערות שם), את כל כללי התורה שבעלי-פה, שהביאם אחר כך רב לבבל ולמדם בישיבתו, ואלו
 הן כללי התורה וההלכות של הבבליים, יסוד התלמוד בבלי שנכתב לאחר כמה דורות, ולא יצא שום
 רעה ממה שנוף רבינו ברבי חייא תלמידו והרחיקו מכות מדרשו שלשים יום, שלא בטלו מדברי תורה,
 אלא עוד יצאה מכך תועלת רבה לתורה (יפ"ת).

לסוף תלתין יומין — לסוף שלשים יום, כשקרב
 זמנו של רבי חייא לחזור להראות לפני רבו, ובה בשעה קרב גם זמנו של רבינו הקדוש להגאל מיסורי
 כאבי שינו שנמשכו שלש עשרה שנה, כאמור, אתא — בא — אליהו — הנביא — זכור
 לטוב, בדמותיה דרבי חייא — בדמותו של רבי חייא — אצל רבינו, ויהב ידה על שיניה

ישיבת "הכותל" ירושלים
לעילוי נשמת
ר' לוי ב"ר משה כלארני ז"ל
תורת אשתו וילדיו - לונדון

ואתסי -- נתן ידו על שיניו של רבינו ונתרפא (ועי' ירושי' כלאים שם), כיון דאתא -- כיון שבא
-- רבי חייא רבה לגבי רבינו -- להראות לפניו, אמר לו -- רבי חייא, שלא ידע מהופעת
אליהו וריפוי רבו: "מה עבדת -- מה עשית -- בשיניך"? שהרגיש, כנראה, שרווח לו לרבי
מכאביו (כן נראה מהלשון "מה עבדת" על דבר הנמשך י"ג שנה, מי"כ), א"ל -- רבי, שלא ידע
שאליהו הוא שהיה כאן בדמות רבי חייא, ולא רבי חייא עצמו: "מן עונתא דיהבת ידך עליוהי
איתנשימת" -- משעה ששמת ידך על שיני התנשמתיו לרווחו מן הכאבים, א"ל -- ר' חייא:
"לית אנא הוה ידע מה הוא" -- אין אני הייתי יודע מה הוא ומיהו זה שהיה כאן וריפא אותך.
כיון דשמע כן שרי נהיג ביה יקרא -- כיון ששמע רבינו דבר זה מפיו של רבי חייא, הבין בגודל
מעלתו וקדושתו, שאליהו בא בדמותו לכבודו לעודד את אהבת רבו אליו, והתחיל מאז נוהג בו כבוד,
וקרב תלמידים ומעייל ליה מלגאו -- וכעת שהיה רבינו מקרב ומושיב התלמידים אצלו היה
מכניס אותו לפניו מכולם (ועי' ירושי' ומשנת דרי"א), אז -- אמר רבי ישמעאל בן רבי
יוסי, מתלמידי רבינו זקן, אל רבינו: "ולפנים ממני" -- יעלה ויכנס רבי חייא? אמר לו: "חס
ושלום! לא יעשה כן בישראל" -- "אלא, רבי חייא רבא לפניו, ורבי ישמעאל ברבי יוסי לפני
ולפנים" (ירוש' כלאים שם) -- "שרבי ישמעאל ברבי יוסי זקן וגדול היה, או מפני כבוד אביו רבי יוסי ראוי
הוא שיכנס לפני ולפנים" (קה"ע שם).

פרק תשיעי כלאים

הכותב

מסכת כלאים

פירוש

רבי הוה ענוון סגין והוה אמר כל מה דיימר לי בר נשא
אנא עביד חוץ ממה שעשו זקני
בתירה לזקני. דשרון גרמון
• מנשיאותיה ומנוניה. אין סליק רב
• הונא ריש גלותא להכא אנא מוטיב
ליה לעיל מיניי דהוא מן יהודה ואנא
מבנימין דהוא מן דכריא ואנא מן
נוקבתא. חד זמן אעל רבי חייא רובה
לגביה אמר ליה הא רב הונא לבר
נתכרכמו פניו של רבי. אמר ליה
ארונו בא.

רבי הוה ענוותן סגיא. ר"ל עניו מאד ואעפ"כ היה
אומר שלא היה נוהג העונה שנהגו בני
בתירא עם הלל זקנו שנסתלקו מן הנשיאות ומנו אותו
כמוזכר אותו מעשה במסכת פסחים ואם רב הונא ראש
הגולה יבא לכאן יושיבנו למעלה ממנו שהוא מבני זכרים
משבט יהודה ורבי מבני הנקבות פעם אחת נכנס רבי חייא
רבה אצל רבי ואמר לו שרב הונא יושב בחוץ ויתר לו לרבי
א"ל אדוני הוא פי' או בדרך תימה כאומר וכי ר"ה הוא
אדוני שאמרת לי שיושב בחוץ או בניחותא אדוני הוא
באמת הוא אדוני (בס' י"מ גרס ארונו הוא פי' מת ונכון הוא
וע"ש) ועכ"ז מחמת כעסו דבר נזיפה כנגד ר' חייא בלשון
נסתר באמרו צא וראה מי קורא לך בחוץ ויצא ולא מצא
שום אדם וידע שכעס עליו ונהג נזיפה ל' יום.

יפה מראה

אמת כדי שלא יחשוד את ר' חייא שכוונתו לומר מוצא
שפתיך תשמור, כי באיזה אופן אחר היה לו לאומר, ואפי'
היו דברי ר' חייא קרובות לחשדא היה ראוי לדוננו לכף זכות
וכ"ש עכשו, והנ"ל שאין צורך לכל זה אלא מה שנתכרכמו
פני ר' לפי שאע"פ שאמר שאלו יבא יושיבנו בראש מ"מ
לא היה רוצה שיבא דמ"מ הוה ליה צד בזיון להושיבו
בראש, אלא אם יארע שיבא אמר שע"כ יושיבנו בראש
מדרך החיוב שהוא מיוחס ממנו, ולכן כששמע שבא וחשב
שהוא חי נתכרכמו פניו מאחר שע"כ יש לו להושיבו בראש
ואע"פ שארונו הוא שבא לא א"ר חייא כן שלא הזכיר בו
מות כדברי עין יעקב, ולא חש לצערו של רבי שהוא חשב
שברצון טוב היה מושיבו בראש אע"פ שהיה בא חי,
וכשראה שנתכרכמו פניו פירש לו שבא מת ואז נוף בו על
מה שצערו תחלה כשאמר שבא סתם דה"ל לעיוני שר'
יצטער בדבר ומכיון דמת הוה ואין לצער למ"ל לומר לשון
סתום שיש בו צער: יליף רב מיניה כל כללא דאורייתא,
כלומר שגם נזיפתו היתה לטובה כי באותן הימים שלא עמד
בפני ר' ללמוד היה לו פנאי ללמד לרב כללי התורה וא"כ
לסבה זו נתגלגלו הדברים, כי לא יאונה לצדק כל און, ובעל
עין יעקב כתב שלמדנו מזה שהנזיפה לא היתה אלא שלא
יראה פני רבי אבל היה לומד ומלמד לאחרים שהרי באותם
ל' יום למד רב ממנו כל כללי התורה, ותמהני עליו כי מה
צורך ללמוד זה דהא קי"ל [מו"ק ט"ו א'] דאפילו מנודה
שונה ושוני לו כ"ש נזוף:

דהוה מהנקבות ורב הונא הוא מהזכרים: נתכרכמו פניו של
ר', קשה למה נתכרכמו פניו של ר' והא היה דאמר אי אתי
רב הונא אנא קאים ואמאי נצטער מביאתו, ור' חייא שאמר
לו רב הונא לבר לא ימנע אם אמת הדבר שארונו בא למה
לא אמר לו כן בתחלה אלא הא קאים לבר סתמא דמשמע חי,
ואם לצער לר' נתכוון למה זה לו, ואם חי בא רב הונא למה
חזר ואמר ארונו בא ושקר מפני שנתכרכמו פניו, ור' למה
נוף בו וכי ידע הוא שמשקר, ואם לא בא רב הונא כלל ור'
חייא לצער לר' אמר שהוא בא וכשראה שנתכרכמו פניו
חזר ואמר לו אלא מת, איך איפשר שידבר שקרים כדי
לצערו, ובעל עין יעקב כתב שר' חייא שמע בפטירת רב
הונא ושמביאין אותו בארון ובתום לבבו נכנס אצל רבי
להודיעו השמועה רעה ולא רצה להזכיר לשון מיתה לכבוד
רב הונא כמורגל אצל רז"ל, ור' חשב שהיה בא בחיים
ושהיתה, כוונת ר' חייא להזכיר לו שיקיים מוצא שפתיו
שיושיבנו למעלה ממנו ונתכרכמו פני ר', לא מפני שהיה
מצטער על ביאתו אלא שנתבייש על דברי ר' חייא שיראה
מהם שהיה חושדו שלא יקיים דבורו, כיון שראה זה ר' חייא
פירש לו כוונתו ארונו הוא בא, וגם בזה לא נתקררה דעתו
של ר' שיראה כמי שאומר לו למה פניך רעים על מה
שאמרתי שהרי אינו בחיים אלא ארונו הוא, בעבור זה רמוז
לו נזיפה, ונכון הדבר לפי נוסחאת ב"ר פל"ג שמיד השיבו
והרי הוא עומד בחוץ דמקאמר לה השתא ולא מתחילה
כשנכנס אצלו חשב רבי שלקנטרו אמר אבל לפי נוסחתנו
שכיום אחר היה למה חשב כזאת ר' לחשוד אותו ולא שבא
להודיעו מה שידע, גם כשענה אח"כ ארונו בא למה יחשוב
שיראה כאומר לו למה פניך רעים ולא שהודיעו קשט אמרי

עלי תמר - מסכת כלאים

א"ל הא ר"ה לבר נתכרכמו פניו של רבי. חו"ש דרבי הייא הגדול עלה על דעתו לצער בזה את רבי אלא דר"ח עשה כן עפ"י הלכה המבואר ביו"ד ת"כ ס"ב דמי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיגידו לו ואפילו באביו ואמו חוץ לבנים זכרים בכדי שיאמרו קדיש. מיהו אם שואל עליו יש לו לומר בלשון דמשתמע כוזרי אפי ואינו מבואר בפרוש שהוא מת וראיה מפסחים ד כמ"ש הטור"ז שם עיי"ש. ואף כאן רבי הייא התכוון לומר לרבי ברמז וזושב שבודאי יבין את הרמז שכן אם ר"ה ר"ג דבבל היה בא

נפש הראיה

לארץ ישראל היה הדבר מפורסם ברם רבי מתוך רגשו וחרדתו לא הבין הרמז ונתכרכמו פניו וכשהרגיש בזה ר"ח פירש את דבריו ואף דר"ח כדין עשה מ"מ נהג נזיפה בעצמו מפני שהיה צורך להתבונן בזה שיתכן שבדיבור סתום כזה יצער את רבי והיה צריך למצא דרך אחרת להודיע לו שלא יבא רבי לידי חולשת הדעת. וא"ת ולמה בכלל הודיע לרבי הרי אמרו שזהו בגדר מפיץ שמועה רעה ללא צורך והר"ז בכלל ומוציא דיבה הוא כסיל כמ"ש בשו"ע שם בשם המרדכי. וי"ל ששאני הכא שהדבר יתפרסם מעצמו בפרסום גדול תיכף שאורנו של ר"ה ר"ג בא וחשב ר"ח שבמקרה כזה טוב להודיע לרבי ברמז משום כבודו של ר"ה ר"ג. נתכרכמו פניו של רבי. שאעפ"י שאמר אני מותיב ליה לעיל מיניי ויבליג על הרגשות הטבעיים של בני"א מפני ההלכה אעפ"י"כ הטבע עושה את שלו.

אגרות הראיה

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, י"ד מני"א תרס"ו.

כ"י יד"נ הרה"ג החה"ש מו"ה יחיאל מיכל טיקאצ'נסקי שליט"א, שלר וברכה. מצאתי לנפשי חובה לגלות את און כת"ר את הצעתי. כאשר בעוה"ר נלקח מאתנו מחמד עינינו הגריצ"ב זצ"ל, ולפי המצב, כפי הנראה, ידרש הענין למנות איזה איש מוכשר לעבודה זו בעניני הכולל, ואנכי כאשר ענין הרבנות הוא נגד תכונתי וכחותי, ומאד מאד אשתוק שיהי' שבתי באה"ק בלא משא של עול רבים בעניני הוראה. ע"כ אולי יציע כת"ר, לפני מי שהיכולת בידם בה, את הצעתי זאת, שאם יואילו לבחור בי הפעוט לעבודת הכולל, לע"ד הייתי מוכשר לזה בע"ה. ונראה שהייתי מוצא בזה את מגמת פני לשבת בעיה"ק ירושת"ו ובלא עול של עניני רבנות והוראה.

חיי הראי"ה

ההצעה המכובדת עפ"י הדברים שבכתב ושבעל-פה, שנשלחו — בשנת הרצ"ג — אל הגאון ר' חיים-עוזר גראדזנסקי ז"ל בוויילנא, באמצעות שליח-המצוה הרב זאב גולד ז"ל —, דברים נעימים ונאהבים" שכללו הזמנה להגר"ע ז"ל, שיעלה ויבוא לאה"ק ויענך לו מעמד מיוחד, מעין „ריש גלותא", שיטפל בבעיות שבקהילות ישראל בתפוצות הגולה, ומציון תצא תורה, עצת ותושיה.

מרה"ש א' עייא ראה

מי קורא לך בחוץ וכו' . פרש"י עייא כך כינה שמו של ר' חייא לשון גנאי וכו' עכ"ל ונראה דהיינו לשון גנאי לפי שר' חייא היה מנגמס בלשונו שהיה אומר ה' במקום ח' כדלמרינן במגילה [א]שאל רבי כשאתה מגיע אלל וחכתי לה' לא נמלא אתה מחרף וה"ל היה מנגמס בע' כדלמרינן שם שקורין לא' ע' לפי שאלו אותיות הם קרובים בלשון מאותיות אחת"ע וצדק לנגח היה קורא אותו עייא במקום חייא כפי גמגום לשונו לאמור לו מי קורא לך בחוץ רמז לו שהיה לומד בחוץ וכמ"ש לקמן חכמות בחוץ תרונה :

לומר לא מלאך : תא . בא חלי והדר שלה ליה לא תיתי : וזה . שליח שני לא ראייתו : ברצות ה' דרכי איש . (שלא ראה השליח ששלח לו רבי בשנייה דלי הוא חזי לא אחי) : גם אויביו ישלים אתו . כי הוא על כרחו בא : מ"ש עבדתי הכי . דשניה בשוק : (לא שנית . הפסוק פטע שניה : בחוץ תרונה . תורה ענמה מרננת : לא מלאך בסתר דברתי . בשעת מלאך תורה אלמלא תורה נשנית בחוץ) : ביומא דכלה . דרשה שהכל מלויין שם : מוקים לה בצדקה . דמיביעול למעבד בסתר :

כתובות לד

רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למיציאי שבת לאהרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאהרים מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר כדרד"ש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה ושמרתם את ה' השבת כי קדש היא לכם מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה

מועד קמץ דף טז

פעם אחת גזר רבי שלא ישנו (תלמידים) [לתלמידים] בשוק מאי דרש (שה"ש ז) המוקי ירכיך [כמו חלאים] כמה ירך בסתר [שם ע"ב] אף ד"ת בסתר יצא רבי הייא ושנה לשני בני אחיו בשוק ילרב ולרכב"ח שמע רבי אקפד אתא ר' חייא לאיתחוויו ליה א"ל עייא ראה מי קורא לך מבחוץ ידע דנקיט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין ביום תלתין שלח ליה תא . הדר שלח ליה לא תיתי . מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר . מעיקרא סבר "מקצת היום ככולו ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו . [לסוף] אתא א"ל ט"ש אתית א"ל דשלח לי מר דליתי והא שלחי לך דלא תיתי זה ראיתי וזה לא ראיתי קרי עליה (מש"י טו) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו . א"ל מ"ש עבדת הכי א"ל דכתיב (שם א) חכמות בחוץ תרונה א"ל יאם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך חכמים חכמות בחוץ תרונה כדרבא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו (בפרהסיא) [מבחוץ] והכתיב (ישעיה מח) לא מראש בסתר דברתי

ההוא ביומי דכלה . ור' חייא האי חמוקי ירכיך מאי עביד ליה מוקי לה בצדקה ובג"ח [שמואל ומר עוקבא כי הוו יתבי גרסי שמעתא הוה יתיב מר עוקבא

שיר השירים ז

חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן :

תורה תמימה

חמוקי ירכיך . פעם אחת גזר רבי ישראל ישנו להלמידים בשוק^(ב) באי דרש , חמוקי ירכיך , מה ירך בסתר אף דברי תורה במהרה^(א) [מ"ק ט"ו א'] .

(א) דרש חמוקי מלשון דודי חמק עבר , וכן עד מהי תחמקין (יחזיק ל"א) , ודרש עיני הפסוק על דברי תורה על שם טופו כמו חלאים מעשה ידו אמן , שהתורה היא מעשה ידו אומנתו של הקב"ה , כמוצא במ"ד ר"ם בראשית , ור"ל לפעמים כבודו והכליתה של התורה להיות בסתר , והיינו בשעת הניירה , שלא יבאו פריצים ויחללוה .

בניין

שם. ילא ר"ה ושנה לבני אחיו בשוק. כ"ל בס"ד דר"ח חשב לא גזר רבי לא בשונה להלמידים דאורחא דמלתא שיתקבצו הרבה ואוושא מלתא, אבל שני בני אחיו שהם קרוביו וחשובין בניו ובניו לא אוושא מלתא ואינו ניכר הדבר ומתפרסם ולא יתקבצו אחרים עמהם, אך רבי הקפיד כיון שגזר בסתר הכל נכנס בכלל הגזרה :

בן יהודע

א"ל עיית ראה מי קורא לך מצחוק. פירש רש"י כך כינה שמו של רבי חייל, לשון גנאי. וקשה איך יקראוהו בשם גנאי, ודי לו הגזיפה, וכינוי שם האדם לגנאי חמור מאד, דארו"ל המכנה חבירו לגנאי אין לו חלק לעוה"ב, משום דאזיל סומקא ואחי חוורא. ונ"ל דאין קריאתו בשם עיית חשיבה לגנאי, מפני כי ר"ח בעלמו בעת שמוכר שמו בפיו אינו יכול לאומרו כמו שהוא, אלא משנהו, דהוא אומר ה"א במקום ח', וכמ"ש מהרש"א שהוא מגמגם בלוחותיו אחת"ע, דלכך א"ל רבי כשאתה מגיע לפסוק וחכיתו לה' לא נמלא אהה מחרף ע"ש. ולפ"ז ר"ח כשיזכור את שמו בפיו מוכרח לקרא את שמו הייא, בלוח ה"א במקום ח"ת, ולכן את החליף לו רבי לוח ח"ת בלוח עי"ן, שגם הוא מכלל לוחות אחת"ע, אין נחשב שקוראו לגנאי :

אך עדיין י"ל למה לא קראו בשם הייא בה"א, כאשר קורא ר"ח את עלמו. ואמרתו עעם הגון בעו"ה, כי מלת הייא משמעותה מהרה, כמ"ש בשנת דף קי"ט, ואמר להו אשור הייא אשור הייא, וכן אמרין שם כי יכני דלקטן הייא, וכן בחולין סליק בשרא הייא, וכחך הערוך פירוש הייא מהרה, ולכן את היה אומר לו הייא ראה מי קורא לך, לא היה חושב שקורא אותו בשם הייא במקום ח"ת, אלא היה חושב שאומר לו מהרה ראה מי קורא לך, כלומר תראה במהרה, ולכך קראו בשם עיית, כדי שיבין שקורא את שמו כך :

ומה שנה לקרא שמו בחליף לוח מן אחת"ע, רמז לו צוה אפילו בלא גזרה דידן שגזרנו שלא ישנה אדם להלמדיו בשוק, הגה אתה מלך עלמך אין ראוי לך דבר זה לעשותו, מאחר כי מוכרח שתחליף את לוח ח"ת בלוח אחת, את השנה בשוק ששם עוזרים ושבים שאין יודעים ענעך ומדתך, יבואו לידו טעות בדברים ששומעין ממך, כי מלבד שיש פסוקים כמו פסוק וחכיתו לה', וכן נפשינו חתה לה', שיואלים מפני בחילוף המובן דרך חירוף, כי ישמע בלוחות לוח ה"א במקום ח"ת, וכן עוד כמה מקראות א"כ בזה, הנה גם בשומע דבר הלכה ומשנה יבואו בהם לידו טעות, ד"מ את חלה לומר חייב ישמע השומע הייב, ולא ידע מאי קאמר, ואם באת לומר חשבון בח"ת ישמע השומע השבון, וכן כולא בזה :

ומצאתי בירושלמי רבי חייל עאל לרוך פלן, אתו ואמרו ליה דקא מזילי בשמיני עלרת, נעל פצקא וכחך עליה ציוס השמיני עלרת תהיה לכם, אל תקרי תהיה אלא תחיה, יהיה לכם אריכות ימים, ע"כ. ופרשו המפרשים ז"ל העצם שהולך לכתוב, ולא אמר בפיו, מפני שהוא היה קורא ה"א במקום ח"ת, ואם היה אומר בפיו לא היו דבריו מזיישין, כי ה' מוכרח לומר אל תקרי תהיה אלא תחיה, דאזיל לומר תחיה בחי"ת, לכך הולך לכתוב בפצקא, עכ"ל. והשתא אתי שפיר ערעור של רבי עליו, איך השנה בשוק לפני עוזרים ושבים שאינם מכירים בעצב. לשוקך, וצוה יבואו הדברים שלך לידו לקולו בלוחות, כי בשלמא תלמידים שלך יודעים ענעך, ולא אתו למצע, אך אחרים דלא ידעי טועין הם, ולכן החליף לו ה"א שדרתו להחליף הוא בעלמו, כדי לרמוז לו על דבר זה. ומה שהחליפו בעין ולא החליפו בה"א, כבר יבטנו לגבין בעו"ה :

שם. קרי עליה בלוח ה' דרבי ח'ש גם אויביו יסלים אתו. לריך להבין למי קרי אויביו כאן. ונ"ל בס"ד דקאי על השטן, דודאי מה שגג ר"ח משיקרא לשנות בשוק הפך גזרת רבינו הקדוש, כל זה היה מעשה שטן, שהטעהו כדי שיסבב לו לער זה של גיפה נחמזה קארתו בן, ואותו היום השלים השטן אתו, שאם היה השטן רואה היה עושה עכבה מעט לר"ח אחר שליח ראשון, עד שיגיע שליח השני, ואז היה נסגר גם בלוחות היום, אך אותו היום השלים אתו, ואדרבה עשה עכבה לשליח השני שלא יגיע אלל ר"ח, עד שילך ר"ח אלל רבי :